

Lunds Universitet
Sociologiska Institutionen

Cannabis i Sverige och Portugal

En komparativ studie mellan två olika drogstrategier

Douglas Berg & Robert Lundmark

SOCK01, 15 hp

Vt 2014

Handledare: Malin Åkerström

Douglas Berg & Robert Lundmark

Titel: Cannabis i Sverige och Portugal - En komparativ studie mellan två olika drogstrategier

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Malin Åkerström

Sociologiska institutionen, vt 2014

Abstract

Drug policies are today a deeply discussed subject and types of legislation, ideas and thoughts differ from country to country. The purpose of this paper is to examine the widely different narcotic policies of Portugal and Sweden, as a means to through sociological theory analyze and portray the different motives, results and effects on society and the individual. Both Sweden and Portugal use societal control to be able to deal with problems narcotics entail. However, the two countries stand as antipoles against each other as to what level and type of control is considered adequate. Portugal has decriminalized all use of drugs, including cannabis, while Sweden pursues a very restrictive approach.

The conclusions we have been able to draw is that both of these approaches have resulted in both negative and positive consequences in the two countries, but in different fields. Sweden is far away from achieving the utopic vision of a drug free society and has a large marginalization of addicts. Drug mortality is high in Sweden, but the amount of drug users are fewer than in Portugal, where cannabis consumption has increased since the country's drug reform was put into use in 2001. The Portuguese strategy has improved the chances for successful treatment and social reintegration. Past problems in Portugal with heavy drug use and the problems it caused has been significantly improved by the drug reform, which was one of the reasons for its introduction.

The impact of sanctions on cannabis use leads to a snowball effect in which the person is forced out of society towards marginalization, labeling and alienation. Once this has happened it becomes difficult to reintegrate these people. This paper shows how the drug policy in Portugal offers greater possibilities for reintegration for those with problematic drug use than what is offered in Sweden.

Sammanfattning

Narkotikapolitik är idag ett väldiskuterat och aktuellt ämne. Lagstiftning skiljer sig väsentligt mellan länder och likaså idéer och tankar kring vilken väg som är rätt att gå. Syftet med denna uppsats är granska samt synliggöra Portugals och Sveriges vitt skilda narkotikapolitik för att genom teori analysera och redogöra för ländernas motiv, resultat och påverkan på samhället samt individ. En viss samhällelig kontroll är essentiell för att få bukt med narkotikaproblematiken vilket både Sverige och Portugal anser. Likväl står länderna som varandras motpoler i frågan om vilken som är den rätta typen samt mängd av kontroll. Portugal har avkriminaliserat droger, däribland cannabis, medan Sverige för en strikt restriktiv narkotikapolitik.

De slutsatser vi har kunnat dra är att båda ländernas tillvägagångssätt har medfört både negativa samt positiva konsekvenser, dock på skilda fält. Sverige är långt ifrån att uppnå sin vision om ett narkotikafritt samhälle och utanförskapet bland avvikare är stort. Narkotikadödligheten är hög i Sverige men mängden missbrukare är färre än i Portugal där drogkonsumtionen har ökat sedan landets narkotikareform sattes i bruk 2001. Portugal strävar inte efter att jaga missbrukaren, vilket Sverige gör. Portugals strategi har förbättrat chanserna för en lyckad behandling och samhällelig återintegrering samt medfört att humanare perspektiv används. Portugals tidigare problem med tungt missbruk och den problematik detta medförde har förbättrats väsentligt genom narkotikareformen, vilket var en av orsakerna till införandet. Konsekvenserna av sanktioner mot cannabisbruk leder till snöbollseffekter där personen forceras ut ur samhället, mot marginalisering, stämpling och utanförskap. När detta väl har hänt blir det svårt att återintegrera dessa personer. Uppsatsens slutledning visar hur Portugals narkotikapolitik erbjuder större möjligheter för återintegrering för de med narkotikaproblem än Sverige. Den inriktning Portugal valt har också större möjligheter att stoppa ett möjligt utanförskap.

De nyckelord vi har utgått ifrån i denna uppsats är marginalisering, stämpling och avvikelse.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Sammanfattning.....	3
1. Inledning.....	5
2. Syfte.....	6
3. Frågeställning.....	7
4. Avgränsning.....	7
5. Teori - tidigare forskning.....	8
6. Metod	11
7. Argument för narkotikapolitik	12
7.1. Portugal	12
7.2. Sverige	14
8. Lagar och regler	16
8.1. Portugal	16
8.2. Sverige	19
9. Cannabisbruk i befolkning	25
9.1. Portugal	25
9.2. Sverige	27
10. Cannabisdrogmarknad och cannabisrelaterad kriminalitet	27
10.1. Portugal	27
10.2. Sverige	32
11. Resultat och slutsats	33
12. Referenser	37

1. Inledning

Cannabis har i Sverige och andra länder under många årtionden likställts med droger så som heroin, LSD och kokain. Världen har dock börjat omvärdera sin syn på cannabis, den anses inte längre i samma utsträckning lika farlig. På samma sätt börjar olika länder, forskare och gemene man ifrågasätta kriget mot narkotikan. Narkotikadebatten är idag ett hett ämne och diskussionen om cannabisen är aktuell. Detta faller sig naturligt då cannabis (både marijuana och hasch) är den drog som i största utsträckning nyttjas av människor och då denna i jämförelse med annan narkotika betraktas som relativt ofarlig. Marijuana och hasch är droger som framställs ur hampväxterna *cannabis sativa*, *cannabis indica* och *cannabis ruderalis*. Drogen utvinns av torkade löv, blommor och stjälkar samt de frön som växten producerar. Cannabis innehåller psykoaktiva substanser såsom delta-9-tetrahydrocannabinol (THC) samt andra sinnesförändrande ämnen som påverkar hjärnan (Courtwright, 2005, s. 57-65).

I denna uppsats skall två europeiska länder med liknande befolkningsstorlek men med diametralt olika drogpolitik jämföras. Portugal har en population på cirka 10 570 000 och Sverige 9 500 000. Enligt EMCDDA rapporterade Portugal och Sverige 2009¹ liknande siffror för cannabisrelaterade narkotikabrott med 8 597 respektive 8 234, På pappret finns därmed en liknande situation i de båda länderna. I verkligheten ser det dock annorlunda ut då systemen i grunden är olika. Statistiken speglar därmed produkten av två olika tillvägagångssätt att möta narkotikaproblematiken (EMCDDA, 2013a).

Portugal reformerade under 1990-talet och början av 2000-talet sin narkotikapolitik. Under många år hade Portugal jagat narkotikabrukare och drogmissbrukare och likställt dessa med brottslingar. Under 1990-talet höjdes däremot röster mot att Hepatit B och C samt HIV och AIDS ökade hos de som brukade droger. Dödligheten och misären ansågs hamna utom kontroll och röster höjdes för att en omställning i narkotikapolitiken behövdes. Portugal började därför omvärdera sin bild av narkotikabrukaren som en marginaliserad individ i utanförskap och social uteslutning. Förändringen innebar att de istället såg dessa människor som sjuka och i behov av vårdande insatser snarare än sanktioner. I perspektiv skall Portugals narkotikapolitik ses som ett harmreducerande sätt att handskas med ett problem där de mer polisiära insatserna istället koncentreras på försäljning och smuggling av narkotika.

¹ Nyare siffror för Sverige finns ej att tillgå.

Reformerna har på så vis lett till en avkriminalisering av droger för det personliga bruket. Det finns både kritik och lovord för denna typ av linje, där kritiker menar att Portugal gett upp kampen mot narkotika och de som berömmar anser att Portugals inriktning är ett rationellt och praktiskt tillvägagångssätt.

Sverige har valt att gå en annan väg. Det förespråkas en nolltolerans mot droger och kriget mot narkotikan bekämpas idag mer resolut än någonsin. Att sanktionera mot narkotikabruk är praxis, och straff används i stor grad som en symbol samt ett avståndstagande mot droger. Sverige ses idag som en förebild för sin lyckade narkotikapolitik bland de länder som förespråkar ett restriktivt förhållningssätt. Samtidigt riktas hård kritik mot visionen och arbetet för ett narkotikafritt samhälle då det anses skapa mer problem än det löser.

2. Syfte

Syftet med uppsatsen är att genom en komparativ studie inspektera Sverige och Portugals narkotikapolitik och hur dessa skilda system påverkar den drogbrukande individen.

Genomförandet möjliggörs via att olika element granskas genom ett teoretiskt perspektiv där nyckelord som stämpling, marginalisering och avvikelse står i fokus. Elementen delas upp i:

1. Att granska de två ländernas motivering till deras nuvarande narkotikapolitik. Syftet är att i denna sektion gå till grunden för hur och varför drogpolitiken har utvecklats åt åtskilda håll i två europeiska länder. Drivkraften bakom de reformer som modellerade de inriktningar ligger här i blickfånget för att belysa vad ländernas skilda linjer grundar sig på. Normer och värdegrunder speglas i de skäl som ställs upp för att driva en politik åt en given riktning och syftet blir därmed att bena ut dessa.
2. Att undersöka hur rättsliga reglerna i de två staterna utspelar sig i praktiken. Syftet är därmed att se hur olika policys påverkar insatser mot narkotika och främst cannabis i det givna landet samt undersöka hur direktiv tillämpas i fält.
3. Genom att analysera utvecklingen i ländernas drogsituation och drogmarknad kan en helhetsbild över insatsers effektivitet framträda. Syftet blir att på så sätt ge en bild av hur cannabisbruket ser ut samt åskådliggöra cannabisrelaterad kriminalitet.

3. Frågeställning

Med de fastlagda syftena vill vi därför undersöka hur dessa påverkar brukaren av cannabis. Genom att besvara nedanstående frågeställningar söker vi sedan göra en samlad avvägning i uppsatsens slutsats. Frågeställningarna är därmed:

- Vad har Sveriges och Portugals narkotikapolitik lett till för resultat gällande cannabisbruk, cannabisdrogmarknad samt kriminalitet relaterad till cannabis?
- Vad innebär liberala samt restriktiva preventionsstrategier för cannabisbrukaren i förhållande till teoretiska kontexter där social exkludering, marginalisering, stämpling och avvikelser ligger i fokus?

4. Avgränsning

Vi har i denna kandidatuppsats fokuserat på hur cannabisbruket i Sverige samt Portugal ser ut. För att få en helhetsbild har vi dock valt att ta med kompletterande data om narkotika i helhet för båda länderna. Detta har varit en avvägning för att på ett så konkret och effektivt sätt kunna presentera en samlad överblick för cannabisbruket i Sverige och Portugal. Därmed är förhoppningen att cannabis som drog blivit väl placerad i en kontext som i vanliga fall är svårdefinierad. Detta då aktuella debatter om drogens relation till dess medicinska effekter, hälsofarliga risker och kriminellt beteende gör den svårplacerad. Vi har valt att inte föra ett resonemang gällande medicinsk cannabis då vi inte funnit det relevant för de frågeställningarna vi ställt oss. Andra länders narkotikapolitik diskuteras inte då det inte varit nödvändigt för att besvara frågeställningarna. Denna avgränsning gjordes trots att narkotika inte är ett problem isolerat till två länder. Detta för att presentera respektive lands inriktningar på ett klarläggande och tydligt sätt.

Vi har valt att koncentrera oss på ett fält i samhället som ligger mellan makthavarna och individen. Båda parter påverkar varandra och mellan dessa finns normer och moraliska värderingar som influerar förhållandet. För att synliggöra denna relation har vi valt särskilda teoretiska angreppssätt.

5. Teori - och tidigare forskning

I följande avsnitt redogörs och presenteras de inspirationskällor vi använt oss av.

Howard S. Becker undersöker i sin interaktionistiskt sociologiska studie *Outsiders* hur stämpling appliceras på studier av avvikande beteende. Avvikelse är enligt Becker socialt konstruerat och följderna av ett lyckat försök av andra att applicera regler på en person som handlar på ett annorlunda sätt. För att avvikelse skall uppstå måste det bedömas och anses som ett avvikande beteende. Avvikelsen skapas när regler vilkas överträdelser betyder att en avvikelse uppstått, appliceras på en viss grupp människor och de stämplas som utanför (Becker, 2006, s. 17). Människor påtvingar alltid regler på andra och det sker alltid utan deras godkännande. Det är denna skillnad mellan de som appliceras regler och de som regler appliceras på som bestämmer maktförhållandena i samhället (Ibid, s. 28). De applicerade reglerna kan vara informella, men även mer formella i sin karaktär så som lagar och förordningar. De sanktioner som följer reglerna är även dem informella eller formella. Exempel på formella regler och sanktioner är lagar och fängelse. Informella regler och sanktioner är exempelvis socialt betingade regler och social utfrysning (Ibid, s. 17).

En individ som framgångsrikt fått stämpeln avvikare kan starta en avvikande karriär där denne bygger sin identitet kring det avvikande beteendet och vad som förväntas av en sådan person. Kärnan till problemet är enligt Becker att en persons handlingar i samhällets ögon blir den primäregenskap som omgivningen bygger sin individuppfattning kring. Becker exemplifierar detta med kriminella som blivit stämplade som avvikare. Dessa har svårt att skaka av sig omgivningens syn på hur en kriminell är som person (Ibid, s. 25). På samma sätt kan vissa avvikande handlingar ses som "smittade", då en viss avvikande handling av omgivningen anses som ett tecken för att personen antagligen är på ett visst sätt eller begår andra liknande handlingar (Ibid, s. 40).

För att bygga en avvikande karriär krävs vissa faktorer. De flesta personer känner enligt Becker impulser att begå avvikande handlingar. Det är endast de som bortser från de konsekvenser som denna handling kan leda till som kan bygga en avvikande karriär. En person snärjs under sin uppväxt in i konventionella normer och institutioner. Dessa krafter hejdar denna person att begå avvikande handlingar. Becker anser att dessa "normala" personer

har investerat allt för mycket i att vara normal att det inte är lönt att följa sina impulser. Personen som inte känt av de strama tyglarna som institutionerna och normerna utövat, och som därmed inte heller har något speciellt rykte att försvara, följer därmed impulserna lättare. Experimenterande av avvikande handlingar leder till att personen kommer i kontakt med avvikande subgrupper. Där lär sig personen att tycka om och njuta av det avvikande beteendet.

Det avgörande steget mot att starta en avvikande karriär är enligt Becker avslöjandet av den avvikande handlingen. Den offentliga identiteten blir därmed omformad av omgivningen och personen blir behandlad därefter. Som tidigare nämnt spelar här smittoeffekten en viktig roll. Narkotikabruk som sker utanför arbetsplatsen anses fortfarande som ett icke önskvärt beteende för en anställd och avsked kan bli realitet. En sådan sanktion som för övrigt inte bara sker på arbetsplatser utan även påverkar de sociala relationerna, leder till att den nu offentligt avvikande personen blir än mer marginaliserad. Förlorar den drogberoende sitt arbete och mister sina sociala band, manas denne att istället skaffa inkomst genom mer illegala tillvägagångssätt. I det stora hela är det svårt för just drogberoende att vända avvikelsetrenden (Ibid, s. 36-42).

Sverige, Norge, Danmark och många andra europeiska nationer anser sig ha kommit långt i jämlikhet och lika villkor för alla. Ändå gäller inte detta för de som stigmatiseras. Sandberg och Pedersen kritiserar genom sin bok *Street Capital* välfärdssamhället på denna grund. Sandberg och Pedersen spinner i *Street Capital* vidare på Pierre Bourdieus teori om kulturella, ekonomiska och sociala kapitalen och de hierarkier och sociala ojämlikheter som dessa skapar. De menar att vad de funnit är ett så kallat gatukapital vilket kan ses som resurserna, kunskaperna och färdigheterna narkotikalangare i Oslos förorter istället förfogar över för att bli framgångsrika. I likhet med det kulturella kapitalet, kan gatukapitalet med sina kunskaper och färdigheter förvandlas till ett ekonomiskt kapital genom exempelvis försäljning av hasch. Differensen är att gatukapitalet inte kan överföras till andra sociala områden. Bygger en individ upp ett starkt gatukapital är det en mycket fokuserad tillgång till skillnad från det kulturella kapitalet som kan överföras till en mängd olika sociala områden. Boken baseras på kvalitativa intervjuer av ett 20-tal unga manliga haschförsäljare och observationer gjorda på den plats där de flesta narkotikaaffärer sker.

Bilden som målas upp är en uppväxt som inte erbjöd framgång i vare sig skola eller i arbetslivet. Individerna kom från dåliga förhållanden, och de som var invandrare hade dåliga chanser att lyckas på arbetsmarknaden på grund av diskriminering. De hade alltså genom sin uppväxt stött på erfarenheter som format deras habitus. Det fält som återstod att söka välgång var därmed det område där hasch såldes. Där kunde de tjäna snabba pengar och samtidigt få respekt och erkännande. Sekundäreffekten blev dock att de genom övergången mot sådana grupperingar samt områden samtidigt målade in sig i ett hörn av marginalisering och utanförskap. Eftersom möjligheterna att vinna respekt och skaffa sig en känsla av självvärde varit svåra att förvärva genom konventionella metoder, skapas nya "hjältar" som de strävar mot. Det nya eftertraktade idealet växer fram som gangstern (Sandberg & Pedersen, 2009). Detta visar enligt Sandberg och Pedersen hur människor med marginaliserade habitus i möte med en speciell social kontext kan leda till att individer startar en karriär inom droglångning (Ibid, s. 164).

Sandberg och Pedersen visar även hur välfärdssystemet är byggt fel från grunden. Det är främst riktat till den stora majoriteten av befolkningen mestadels inte stannar länge i en situation där välfärdsingripanden är nödvändiga. De välfärdsinsatser som riktas till de marginaliserade har en bitter eftersmak av viktimisering och offerskap. De erbjuder därmed inte en ny, attraktiv identitet som individerna kan se upp till. I kontrast beskrivs ett lyckat exempel, en speciell välfärdsorganisation som riktade sig till *alla* langare. Grupper blev därmed föremål för programmet och inte endast en individ åt gången. De fick själva styra och ställa mycket och hjälpte själva att bygga upp programmet och dess aktiviteter. Detta resulterade i en känsla av bemyndigande och tillhörighet. På så sätt gick man runt problemet med att många organisationers ingripanden får de utsatta att känna sig som offer och passiva mottagare av välgörenhet. De fick en ny identitet de kunde vara stolta över (Ibid).

Marginalisering och utanförskapet är därmed en viktig faktor för att förstå varför samt hur individer tvingas in i narkotikans undre värld där ännu större marginalisering väntar dem. När de sen straffas för den livsstil de tvingats in i ökar känslan av att inte tillhöra samhället. Där och då blir det svårt att ta sig ur den alienation som missbruket skapat.

Christie och Bruun förklarar i boken *Den goda fienden, narkotikapolitik i nord* (1985), den rådande narkotikapolitikens utformning som starkt påverkad av känslor och välvilja som tagit

vårt narkotikapolitiska lagstiftande ur rimlig proportion. Att inneha starka känslor kring ett ämne som narkotika är självsagt då man som utomstående ser hur onda knarkkungar tjänar förmögenheter på den oskyldiga ungdomen. Författarna menar att denna bild av det onda mot det oskyldiga starkt påverkade den tidiga narkotikapolitiken vilket idag har satt demokratis spelregler ur funktion. Det är inte längre de onda knarkkungarna som är de jagade, utan missbrukande individer har tagit deras plats som den polisiära fienden.

Christie och Bruun förminskar inte narkotikans faktiska skadeverkningar utan syftar istället till att förändra tankegångarna kring problemen och genom detta skapa en lagstiftning som är i proportion till problemet. Att gå hårt åt narkotikan skapar en samhällelig gemenskap då det är någonting ont som bekämpas. Författarna menar att en fiende inte bör definieras så att en mäktig grupp samlas bakom den och motsätter sig fiendens prägel. Narkotikan har därför varit en nästintill ideal fiende då den symboliserar någonting ont och skadligt för både individ och samhälle. Missbrukaren är ofta en utblottad person, utan makt eller resurser vilket gör det svårt att få rösten hörd. Det motståndet som kan uppstå är därför att anse som relativt litet och gör att dessa individer med tillhörande levnadssätt är lätt att föra ett krig mot.

Författarna anser att mycket av den propagandan som hörs i kriget mot narkotikan är överdriven, men det finns även delar som är befogade. Skulle det inte finnas en viss sanning i de argument som förs skulle inte heller kriget bli accepterat. Genom analys av argumenten för en restriktiv narkotikapolitik tar Christie och Bruun fram alternativa tankesätt och förklaringar vilka pekar mot att det nuvarande förhållningssättet till narkotikan bör ses över. Att man blir en slav under narkotikan är att förenkla en missbruksproblematik. Att en missbrukare dras tillbaka mot drogen kan bero på utomstående orsaker, som bristen eller en total avsaknad av sociala band eller att beroendet i sig självt kan vara psykiskt betingat. Detta då missbrukaren har fått det inpräntat att det är nästintill oöverkomligt att ta sig ur ett drogberoende.

6. Metod

Denna uppsats är en komparativ studie som grundar sig på ett strategiskt urval mellan två länder med differentierad narkotikapolitik. När en studie baseras på ett strategiskt urval eftersträvas en bredd i undersökningen (Hammersley & Atkinson, 2007, s. 33). Genom denna studie redovisas därmed Portugal och Sveriges rättsliga och narkotikapolitiska utveckling och

vad dessa har gett för konsekvenser. Då detta presenteras som en jämförelse av två olika system används därmed en komparativ metod i ett makroperspektiv. Uppsatsens karaktär är därmed empirisk där teoretiska teorier används som verktyg för att diskutera, utveckla och klargöra uppsatsens frågeställningar.

7. Argument för narkotikapolitik

Sverige och Portugal är idag varandras motpoler när det kommer till ländernas rådande narkotikapolitik. Sverige kämpar för ett samhälle fritt ifrån narkotika medan Portugal har accepterat narkotikans närvaro och arbetar med skadereducering. I detta avsnitt diskuteras och argumenteras ländernas situation och rättsliga reglering i förhållande till den teori vi har valt. Vi redovisar även hur ländernas nuvarande narkotikapolitik kom att bli till vad den är idag för att ge bredare överblick på situationen.

7.1 Portugal

På 1990-talet ökade i Portugal spridningen av AIDS och hepatit B och C hos tunga missbrukare. Det blev uppenbart att endast spärra in missbrukarna inte var tillräckligt, då återfallsrisken trots detta var hög. Det hälsofarliga beteendet i vilket sjukdomar som förknippas med missbruk spreds ansågs därmed tvunget att stävjas på ett annat sätt (Den portugisiska regeringen, 1999).

År 1998 bildades en portugisisk kommitté som på uppdrag av regering hade i uppgift att framställa en forskningsbaserad rapport som kunde hantera de narkotikarelaterade problemen landet hade. Kommittén kom fram till att det existerande regelverket borde gå mot en mer human narkotikapolitik (Moerira et. al, 2011). Man valde därför att förändra hur man såg på de problematiska missbrukarna genom att se dessa ifrån en hälsomässig synvinkel istället för juridisk. Genom Howard S. Beckers (2006, s. 18-19) analys av stämplingsprocesser och den sociala betydelsen av droger kan man förstå att samhället i Portugal har förändrats i synen på hur avvikande narkotikabeteende ser ut. Tidigare har uppfattningen varit att de som missbrukar droger gör så på grund av mer interna, biologiska eller psykologiska faktorer. Denna bild har förändrats så att mer externa, sociala, faktorer tas i beaktning. Med detta menas att ett avvikande beteende många gånger tidigare relaterats till en inneboende egenskap hos avvikaren. Att gå bortgå från detta synsätt kan genom Beckers teori ses som ett steg i det

led att "avdemonisera" missbrukaren och istället försöka förstå hur och varför individen har hamnat snett i livet. Kommittén utarbetade genom denna process ett förslag till förändrad narkotikapolitik vilket resulterade i resolution 46/99. Med den nya portugisiska drogstrategin följde att man garanterade problematiska missbrukare behandling och hjälp med social återanpassning. Resolutionen kom fram till att man skulle försöka minska marginaliseringen och ungdomsbrottligheten. Det senare ansåg man vara väsentligt då de som missbrukar droger i många fall förstör sina sociala band till familj och vänner, inte klarar av jobbet och startar en nedåtgående spiral som det är svårt att ta sig ur (Den portugisiska regeringen, 1999). Sandberg och Pedersen (2009) anser att för att få de som är djupt involverade i drogkulturen att återintegreras i samhället så behövs motsvarande insatser. I ett system där de som har narkotikaproblem i större mån får fängelsestraff än vård, hämmas sådana insatser då de redan är marginaliserade och inte anser sig som en del i samhället. Att då straffa dessa människor anser Sandberg och Pedersen ökar klyftan mellan en exkluderad individ och ett normalt liv. I Portugal skulle därmed en rättvis behandling och ett rättvist rättsligt regelverk tillämpas som byggde på humanistiska principer (Den Portugisiska Regeringen, 1999, s. 19). Fokus låg på att minska skadeverkningar för enskilda brukare och samhället som helhet. Vid denna reform valde man även att använda forskningsresultat för information som var avsedd för allmänheten.

Genom att inte använda information om narkotika och dess effekter genom sådant som uppfattades som trivialisering eller demonisering ansåg de att informationen skulle vara mer effektiv. För att få före detta missbrukare att bli en del av samhället igen var grundtanken att man genom olika åtgärder skulle förhindra eller förminska återfallsrisken samt de negativa sociala komplikationer som kan ha uppstått i samband med missbruket. Dessa åtgärder rör bostäder som ska främja återanpassningen, praktik eller arbetsplats samt stödja företag som har arbetsprogram för missbrukare (Den Portugisiska Regeringen, 1999). Sandberg och Pedersen beskriver i sin etnografiska studie hur rationella metoder för att reglera narkotikabrukandet leder till bättre resultat än om de som brukar droger straffas. Fördömanden från omgivningen leder till att de som brukar narkotika inte bara vänder alla former av hjälpande ryggen, utan de kan även exkludera samhället i helhet från sig självt. Sandberg och Pedersen menar att man då skapat ett utanförskap genom en kriminalisering av droger. Återanpassning och särskilda program, i likhet med vad man gör för alkoholister

måste därmed genomföras för att få bukt med de som har ett problematiskt brukande av droger (Sandberg & Pedersen, 2009, s. 167).

7.2 Sverige

På slutet av 1950-talet började riksdagen på ett mer grundligt vis granska och intressera sig för narkotikafrågorna. Detta berodde på att både mängden missbrukare och den narkotikarelaterade kriminaliteten ökat och blivit allt mer framträdande. Att droganvändandet började förknippas med social misär berodde på att den ordinära missbrukaren inte längre var från en relativt socialt väletablerad grupp. Istället kunde man nu finna droganvändare även bland ungdomsgrupper, kriminella och prostituerade (Olsson, 1994, s. 167). Detta ledde till att moraliska argument mot droger fick en större genomslagskraft än de tidigare medicinska. Det var framförallt rättsystemet som berördes av de allt mer framträdande narkotikarelaterade problemen och började därför betona sina intressen. Riksdag och media började även i högre grad intressera sig för den rådande narkotikasituationen vilket gav narkotikafrågan större legitimitet vilket ledde till att narkotika började betraktas som ett socialt och offentligt problem. Sverige var inte ensamt om att uppleva de narkotikarelaterade problemen och ett internationellt samarbete började växa fram. Det internationella arbetet för att samordna de narkotikarelaterade problemen ledde år 1961 fram till narkotikakonventionen Single Convention on Narcotic Drugs som implementerades i Sverige 1964. Olsson menar att det till stor del var den internationella kontrollen som bestämde den svenska lagstiftningens utformning. Utformningen av den relaterade lagstiftningen fick inte ta emot någon större kritik utan det var främst läkare som motsatte sig särskilda delar. Läkare varnade för den problematik som kan uppstå då man kriminaliserar narkotikarelaterade handlingar och genom detta förändrar synen på missbruk eller missbrukaren som individ (Olsson, 1994).

När Sverige år 1961 antog FN:s narkotikakonvention så medförde det att cannabis klassades som ett illegalt preparat. Cannabis och heroin placerades på listan som totalförbjudna droger. Att cannabisens skadeverkningar ansågs såpass höga berodde till stor del på USA:s propaganda och The World Health Organizations (WHO) åsikter. WHO ansåg att marijuana

kunde sammankopplas med sinnessjukdom, kriminalitet, våld och brutalitet och att drogen inte hade något medicinskt syfte (Christie & Bruun, 1985). Christie och Bruun menar att man uttrycker sig försiktigt om man anser att en betydande del av den befintliga kunskapen om drogen inte användes till att fatta detta beslut. I samband med införande av narkotikakonventionen yttrades åsikter från Folkpartiet som är högst aktuella än idag. De folkpartistiska riksdagsledamöterna ansåg att narkotikakonventionen behövde tas på allvar och respekteras av folket och att man därför borde se över cannabisens legalitet då det inte bevisats hur pass allvarliga dess skadeverkningar faktiskt är. De menade även att cannabisens illegala ställning tvingade konsumenterna till den svarta marknaden för att inhandla drogen vilket förde dem närmare tyngre droger. Då cannabis främst är en ungdomsdrog kan användandet fungera som uttryck för protest mot vuxenvärlden, vilket inte hade haft samma slagkraft om drogen varit legal. Den överdrivna risken med cannabisen ansåg även riksdagsledamöterna utgöra ett allvarligt hot mot hur information utgiven av myndigheter uppfattas av allmänheten (Motion 1968:750). Denna trovärdighetsklyfta anser Christie och Bruun starkt kan skada relationen mellan ungdomskulturer där cannabis prövas och samhället. De menar att när ungdomar märker att deras personliga erfarenheter inte överensstämmer med myndigheternas information om en drog så skulle deras uppfattningar om skadeverkningar ifrån andra möjligtvis farligare droger förminskas (Christie & Bruun, 1985).

Christie och Bruun antar att utan ett krig mot droger så skulle det finnas fler användare vilket skulle medföra både sociala och ekonomiska kostnader. Detta har vi också funnit i vår uppsats då länder med en restriktiv narkotikapolitik har generellt färre droganvändare än de liberala länderna (EMCDDA, 2012a). Christie och Bruun menar dock att kostnader för kriget starkt överstiger de kostnader som uppstår vid ett högre antal missbrukare. Det kan exempelvis röra de hälsomässiga kostnader som enbart existerar då det inte finns en kontrollerad marknad. Droger som säljs på gatunivå har olika mängder av den aktuella substansen och i många fall är de starkt utblandade vilket medför en stor risk för missbrukaren. Skillnaden mellan en brukardos, överdos eller död beror därför till stor del på langaren. De menar även att bristen på sprutor har fått narkomaner att återanvända och dela med sig av dessa vilket har medfört att smittspridningen har ökat väsentligt (Christie & Bruun, 1985). Detta är något även Portugal motiverar som ett av sina skäl för förändringen till sin nuvarande politik (EMCDDA, u.å).

En samhälleligt kontrollerad drogmarknad är inte ett alternativ i Sverige. Kontrollen över drogkonsumtionen skulle troligen förbättras, men den Svenska narkotikapolitikens vision om ett narkotikafritt samhälle skulle misslyckas totalt med sitt måluppnående. Christie och Bruun menar att en viss samhällelig kontroll krävs som reaktion på oönskat beteende. Det är dock en balansgång mellan för hård eller för svag kontroll som utövas i proportion till beteendet. Den optimala kontrollnivån uppfyller sina mål samtidigt som den har låga omkostnader (Christie & Bruun, 1985, s. 224-225).

8. Lagar och regler

För att visa på hur den rättsliga regleringen har påverkat, förändrat och styrt Sveriges och Portugals narkotikapolitik redovisar vi nedan de förändringar som har skett och dess innebörd. Vi använder oss av utvald teori för att analysera maktbarnas argument och de effekter som lagändringarna har inneburit. Genom att analysera lagförändringarnas effekter genom den utvalda teorin erhålls en bredare förståelse för hur dessa påverkar missbrukarens situation.

8.1 Portugal

I slutet av 90-talet skedde häftiga debatter runt om i världen angående narkotikans ställning i det rättsliga ramverket. Inte minst i Portugal skedde en sådan polemik och det ledde till att en rad olika lagar implementerades under årens gång. Bland annat Lag 67/95 den 8 april som möjliggjorde skapandet av Serviço de Prevenção e Tratamento da Toxicodependência, förkortat SPTT, en enhet som skulle se över prevention, behandling, strategier och återanpassning i samhället för droganvändare. Den 15 Oktober 1996 infördes Lag 193/96, som bildade Programa Nacional de Prevenção das Toxicodependência, ett annat program med uppgift att koordinera hjälpåtgärder för drogprevention mellan institutioner. År 1999 ersattes den med Instituto Português da Droga e da Toxicodependência (IPDT) genom lag 31/99, vilket senare reformerades genom lagen 90/2000 den 18 Maj.

Dessa lagar var därmed i rättslig mening en gradvis övergång till avkriminalisering av droger och en humanare narkotikapolitik. Den 1 juli 2001 införde Portugal lag 30/2000, vilket var den stora övergången till avkriminaliseringen som landet idag följer. Innan den 1 juli ansågs droganvändning som en kriminell handling som kunde ge upp till tre månader i fängelse om kvantiteten var under gränsen av tre dagars personlig konsumtion. En större mängd än vad

som ansågs vara en tre dagars medelkonsumtion kunde ge upp till ett års fängelse. Genom lagändringen 2001 skedde inte något skifte gällande drogers status som illegala, och innehav av droger ses fortfarande idag som en kriminell handling. Däremot har straffet förändrats. Innehav av droger med en kvantitet på upp till tio dagar för personligt bruk (25 gram marijuana eller 5 gram hasch) där det kan uteslutas att grövre brott skett (försäljning eller smuggling) vid tillfället för gripande, ger inte längre fängelsestraff. Istället beslagtas drogerna och ärendet överräcks till den lokala kommissionen som inbegriper en jurist, läkare samt en socialsekreterare. Kommissionen möter den tilltalade och bedömer dennes situation samt avgör hur denne man skall kunna rehabilitera eventuellt missbruk. Om individen är ung och ej har blivit gripen för narkotikabrott tidigare så försöker man avstå att ge böter, detsamma gäller de som är missbrukare. Unga kan istället få arbeta av några dagar samhällstjänst (Moreira et. al., 2011). Unga är av flera skäl en riskgrupp när det gäller stämpling, marginalisering och risken för ett utanförskap. Sandberg och Pedersens studie har visat att de flesta av de unga langarna som de följde, hade växt upp i socialt depraverade områden med dålig socioekonomisk status. Vidare menar de att när unga marginaliseras, så är detta en process som sker under hela livet. Det börjar tidigt i skolan och fortsätter sedan genom skolgången ända upp till vuxen ålder (Sandberg & Pedersen, 2009, s. 56, 164). Genom att sträva mot att inte bestraffa unga brukare av narkotika, då de ses som en riskgrupp, söker Portugal att minska marginalisering och stämpling hos dessa individer.

Straff för innehav och brukande av droger har därmed avskaffats till förmån till mer vårdande åtgärder. Samma sak kan inte sägas ha skett för smuggling och försäljning av droger.

Beroende på vilken typ av drog en individ har smugglat eller sålt så ligger straffskalan för drogtyp nummer IV (smärtstillande, lugnande) mellan ett till fem år i fängelse. För drogtyper I, II, III (bland annat cannabisföreningar, cocaföreningar, hallucinogena föreningar) ligger straffskalan på fyra till tolv år i fängelse. Om individen säljer droger för finansiering av sitt egna beroende sänks straffskalan för drogtyper I, II, III upp till tre års fängelse och för drogtyp IV upp till ett års fängelse. Även kvantitet av smugglad eller såld narkotika, samt andra reducerande omständigheter kan leda till att straffskalan sänks. På samma sätt finns förvännande faktorer som ger ett högre maxstraff, till exempel om den misstänka personen associeras med kriminella nätverk, smugglar eller säljer ämnen som används vid tillverkning av droger.

Sandberg och Pedersen gör en avgränsning mellan de organiserade kriminella nätverken som gör vinster på drogförsäljning av cannabis och de som säljer droger för att hanka sig fram i livet eller finansiera sitt egna missbruk. Det skall i det senare fallet ses som ytterligare del i en skara människor som av olika bakgrundsfaktorer hamnat i en sits där försäljning av droger är sista utvägen (Sandberg & Pedersen, 2009, s. 164). Genom att sänka straffskalan för de som säljer för att finansiera det egna beroendet försöker Portugal se till att dessa individer inte skall ges stränga straff. Å andra sidan går man inte hela vägen genom att inte straffa dessa personer alls. Där har Portugal gjort en avvägning med nytta och avskräckning samt det faktum att det i Portugal idag finns mycket hjälp för drogberoende om man vill.

Lag nummer 183/2001 infördes den 21 juni 2001 och konkluderar därmed de reformer som skedde under 1990-talet. Lagen innefattar program och åtgärder för att minska skador och reducera risker med droganvändning. På så sätt har Portugal utvecklat en vårdande och skadereducerande strategi. Synen på problematiska brukare har förändrats och man motiverar avskaffandet av straff med att exkludering inte leder till att användaren slutar bruka droger. Problematiska droganvändare anses inte längre som grova förbrytare utan skall istället ses som offer som behöver hjälp. Den nya strategin går ut på att rehabilitera, behandla, öka kunskap om konsekvenser av droganvändning, minska skada på social och individuell nivå samt reducera riskattityder. Portugal har byggt upp en helt ny infrastruktur för att ta hand om problematiska droganvändare. Det finns härbärgen för dem utan familj eller vänner som kan ta om hand om dem, drop-in- center, sprututbytesprogram, metadonprogram (substitut för heroin) och många andra åtgärder. Därmed har man skiftat fokus till att försöka stävja handeln samt smuglingen av droger istället för att jaga droganvändare (EMCDDA, u.å).

Ett missbruk kan medföra att en mängd livsområden påverkas så som skola, ekonomi, och arbetslivet. Christie och Bruun anser att om den erbjudna hjälpen enbart fokuserar på drogproblematiken och inte helhetsbilden så ger man för stor plats åt ett enskilt problem. Att enbart sätta fokus vid drogproblematiken fäster en extra skam runt missbrukaren. Författarna anser att det är uppenbart att missbrukare skulle må betydligt bättre om den erbjudna hjälpen kom ifrån institutioner som utåt sett inte framträder som avsedda för missbruk.

Den restriktiva narkotikapolitiken som bedrivs i Sverige har medfört att resurser läggs på knarkinsatser och inte insatser.

På samma sätt finns det enligt Sandberg och Pedersen en risk med att de vårdande och hjälpande insatserna endast försätter drogbrukaren i ett läge där denne inte kan omarbota sin bild av sig själv. Ser individen sig fortfarande som "knarkaren som behöver vård" efter att välfärdsingripandet är klar, står man fortfarande på ruta ett. Personen har inte utvecklats och ser sig fortfarande som en avvikare. Portugals humanare drogpolitik kan därmed utvecklas till ett tveeggat svärd om inte rätt strategi används för att förändra situationen för individen (Sandberg & Pedersen, 2009).

8.2 Sverige

Idag grundar sig den svenska narkotikaregleringen på narkotikastrafflag 1968:64. Innan Narkotikastrafflagen infördes användes Narkotikaförordningen vid illegal hantering av narkotika. I Narkotikastrafflagen § 1 regleras tillhandahållandet av droger exempelvis genom överlåtelse, framställning och bearbetning. Narkotikastrafflagen blev början mot en striktare och mer restriktiv narkotikapolitik vilket blir tydligt när man ser till straffmaximum för grova narkotikabrott. Lagstiftarnas motivering till att drastiskt höja straffskalan för grova narkotikabrott berodde på att Sverige internationellt sett hade låga straff, vilket gjorde det lönsamt att bedriva illegal narkotikaverksamhet inom landets gränser (Prop. 1972/67:27).

År 1988 infördes konsumtionsförbudet (Prop. 1987/88:71) vilket innebar att all hantering av illegal narkotika blev förbjudet vilket även gällde spår av narkotika i kroppen. Frågan om användandet av narkotika i sig skulle vara kriminaliserat ansågs kontroversiellt, men tanken bakom denna kriminalisering var att ifrån samhällets sida sända ut ett starkt avståndstagande mot all sorts narkotikabefattning. Straffet skärptes sedan år 1993 och fängelse infördes på straffskalan vilket gjorde det möjligt för polisen att tvinga misstänkta att lämna urinprov och blodprov. Detta medförde att polisens arbete i större utsträckning riktades mot innehav och bruk av narkotika (Brottsförebyggande rådet, 2000). Mellan åren 1994 -1998 fördubblades antalet provtagningstillfällen från 6 000 till 12 000 varav 90 procent var positiva (Brottsförebyggande rådet, 2000). Polisens insatser efter ovan nämnda lagförändringar har visat att ökningen av antalet lagförda personer främst syns inom två grupper: tidigare lagförda missbrukare samt ungdomar som tidigare var ostraffade. Antalet anmälda narkotikabrott beror på hur myndigheter prioriterar sina insatser. I de flesta fall sker sådana anmälningar genom spaning och ingripanden. Detta betyder att den faktiska brottsligheten är betydligt högre än vad anmälningsstatistiken faktiskt säger (Brottsförebyggande rådet, 2007).

Ett problem Becker tar upp är den smittoeffekt ett avvikande beteende för med sig. Idag ber arbetsgivare i stor grad utdrag ur belastningsregistret när en person ska ansöka om arbete. Narkotikabruk har en stark smittoeffekt och enligt Becker tror människor och därmed arbetsgivare att det säger något om personen i sin helhet. De uppfattas som människor med dålig karaktär, en kriminell som stjälar. De anses som opålitliga personer. Att då ha en cannabisrelaterad dom mot sig kan därmed vara det som får bågaren att rinna över, och få narkotikabrukaren att helhjärtat starta en karriär som avvikare. När väl detta sker kan istället en avvikande karriär initieras. De tidigare spontana mötena med avvikande grupper och beteenden kan nu istället vara de enda områdena där personen accepteras. Individen tvingas att söka sig mot subgrupper där denne utsätts för än större exponering för droger och andra kriminella beteenden. De institutionella och sociala tyglar som sett till att individen erhållit ett rykte värt att försvara, samt det investerade kapital i normalt beteende som individen byggt upp under sitt liv, förloras mer och mer i takt med att personen tvingas in i ett avvikandemönster. I och med cannabisbruket sanktioneras, avslöjas det avvikande beteendet och individen kan förlora arbete och sociala band. Med varje sanktion utestängs därmed personen mer och mer från samhället (Becker, 2006, s. 36-42).

Narkotikasmugglingsbrott regleras i lag 2000:1225 om straff för smuggling. I lag 1992:860 om kontroll av narkotika redogörs det för under vilka förhållanden narkotika får föras in eller ut från landet. Maxstraffet är vid smuggling av narkotika högst tre år. Anses brottet som ringa, döms personen till böter eller fängelse i högst sex månader. Anses däremot smugglingen som grov döms personen till lägst två och högst tio år.

Sedan 1970-talet har Sverige gått från att bedriva en relativt liberal narkotikapolitik i relation till närliggande länder till att idag bedriva en konsekvent restriktiv politik. Sveriges narkotikapolitik blir därmed idag hyllad av de länder som förespråkar ett restriktivt förhållningssätt som ett lyckat exempel på nolltolerans. Samtidigt kritiserar den för att vara allt för restriktiv av länder som bedriver en human narkotikapolitik (Chatwin, 2003). Sveriges vision om ett narkotikafritt samhälle anses av det svenska samhället vara moraliskt korrekt och de länder som inte bedriver sin politik med samma mål anses ha gett upp kampen mot drogerna (Chatwin, 2003). I praktiken är Sveriges mål om ett narkotikafritt samhälle troligen enbart en utopisk vision, men denna vision styr den svenska narkotikapolitiken vilket allmänheten stödjer (United Nations, 2007).

Den kritik som den svenska narkotikapolitiken får är att en restriktiv narkotikapolitik föder kriminalitet och skapar utanförskap genom det stigma som brukande av droger medför. Den restriktiva modellen isolerar den enskilda användaren när den sätter en kriminell stämpel på all sorts befattning med narkotika samtidigt som den på ett ineffektivt vis försöker att reducera narkotikadödligheten (Chatwin, 2003). Sveriges historiska och nuvarande möjlighet till att effektivt kunna behandla missbruk är begränsat, vilket till stor del beror på prioriteringar och otydlighet (SOU 2011:35, United Nations, 2007). Detta visar sig genom långa väntetider, ett begränsat antal behandlingsplatser, behandlingstider samt existerande möjligheter för missbrukaren att söka hjälp. Att en stor del missbrukare inte tenderar att söka sig till den tillgängliga vården beror till stor del på att det ickemedicinska bruket är kriminaliserat (SOU 2011:35).

Ett ökat missbruk leder till högre samhällsekonomiska kostnader. Ett omfattande missbruk leder till ohälsa och en förminskad arbetsförmåga. Det är inte heller ovanligt att arbetslösa och sjukskrivna har missbruks- eller beroendeproblem. Missbrukets kostnader i Sverige uppgår till cirka 150 miljarder kronor per år. De resurser som landsting och kommuner lägger på behandling, stöd och vård är cirka 17 miljarder (SOU 2011:35, s. 275). Detta trots att missbruksutredningens undersökningar från 2011 visar att denna typ av insatser är ekonomiskt lönsamma (SOU 2011:35). Att höja straffen för narkotikabrott betyder inte till att missbruket eller antalet missbrukare minskar utan istället enbart till högre samhälleliga kostnader. Sedan narkotikastrafflagen infördes och sedan successivt blivit strängare så har mängden tunga missbrukare i Sverige eskalerat vilket tyder på att en allt större mängd individer lever utanför samhället (Tham, 2003). Enligt Christie och Bruun har vi för länge sedan passerat den gräns där ökade rättsliga och polisiära insatser leder till att ett mindre bruk uppnås. Att fortsätta på samma vis och ständigt höja tröskeln för att uppnå ett narkotikafritt samhälle skulle medföra att vi förlorar vad idag är självklara samhälleliga värderingar. Att bedriva en allt restriktivare politik kan leda till att kontrollsystemet faller utom kontroll och med detta kommer egenskaper och principer som är grundläggande i rättstatens princip att gå förlorade.

Trots detta förordar ledande politiker en fortsatt restriktiv och sträng narkotikapolitik.

“Men det ska vara otvetydigt att samhället ser väldigt allvarligt på narkotikabrott. Att sänka straff utan att på annat sätt beivra eller visa med vilket allvar man ser på det här brottet, det skickar fel signal. Det här är inte ett mindre allvarligt brott än det var för tio år sedan.” - (Stenberg, 2013, 30 Maj)

Ovanstående citat, hämtad ur Dagens Nyheter yttrades av Justitieminister Beatrice Ask. Där kritiserade hon Högsta domstolens nya praxis om att sänka straffen för narkotikabrott. Den nya praxisen bröt en trend där straff skall ses som den yttersta symbolen för var Sverige står i sin narkotikapolitik. Vidare publicerade Justitiedepartementet direktivet *En översyn av narkotikabrotten och narkotikasmugglingsbrotten (Dir. 2013:62, 2013)* där samma argument användes. Det fastslås även i detta direktiv att straffen skall signalera ett konsekvent avståndstagande, något Högsta domstolen genom sin nya praxis har undergrävt.

Justitiedepartementets kritik kan däremot enligt Christie och Bruun (1985) ses som en populistisk genväg. Snabba, kortsiktiga lösningar som skärpta straff presenteras för en okunnig väljarskara. Då Justitiedepartementet styrs av regeringen och regeringen i sin tur är beroende av väljarnas röster krävs synbart kraftfulla tag mot ett avvikande beteende. Christie och Bruun menar att detta är ett av de stora problemen dagens politik möter. De är ovilliga att ta tjuren vid hornen och angripa kärnan till problemet. Detta beror på att aktioner som dessa skulle ta lång tid innan de gav effekt och väljarna kan inte vänta så länge. Om narkotikasituationen skall förändras krävs en total omställning av tillvägagångssätt för att ta itu med problematiken som narkotikan skapar.

Sociala regler definierar situationer och de beteendeformer hör till, samtidigt som de förklarar särskilda handlingar som korrekta och andra som felaktiga. Ett brytande av dessa sociala regler kan leda till att en individ betraktas som opålitlig då denne aktivt valt att inte anpassa sig. Detta normbrott kan leda till att personen får en prägel som en utanförstående och avvikande individ. Vid ett medvetet övertramp mot de sociala reglerna kan det bero på individen inte accepterar den specifika regeln och därför istället ser de som dömer honom som utanförstående. De dömande i relation till vår uppsats är politiker då de innehar den makten och tolkningsföreträdet för att lagstadga vad som är och inte är ett illegalt avvikande beteende. Den avvikande individen är missbrukaren vilken av olika skäl inte kan acceptera de sociala reglerna och därför medvetet eller inte inlett en avvikande karriär. Becker menar att särskilda avvikare som exempelvis drogmisbrukare bygger upp sina egna ideologier som förklarar sitt

avvikande beteende som korrekt och samtidigt förklarar att de dömande har fel (Becker, 2006).

Ask rättfärdigar fördömandena av dessa handlingar med starka sanktioner och förhoppningar på ännu starkare repressalier. Becker (2006) menar att avvikelse och stämpling av avvikare är i sig ett tomt uttryck och speglar i vissa fall inte skadeverknningen som det oönskade beteendet kan skapa. Reaktionerna och den stigmatiserande stämpling som samhället använder på de avvikande, rättfärdigar det fördömande som appliceras. På samma sätt använder den stigmatiserade detta för att rättfärdiga sitt beteende. En slags försvarsmekanism för en person i underläge. På så vis så göder bådas reaktioner varandras ställning i innanförskapet och utanförskapet. Att använda starka fängelsestraff som en mätsticka över hur ett land tar ställning till en viss oönskad handling anser Becker är det yttersta för att stärka alienation och stämpla de som brukar droger som en viss typ av människor. Detta leder till att de som redan känner sig utanför samhället och endast kommer i kontakt med det genom negativa händelser så som polis och sanktioner, ytterligare identifierar sig som det yttersta hotet mot samhället.

Fiender till samhället behöver inte enligt Christie och Bruun enbart innebära hot då de kan påverka sammanhållningen positivt. När samhället klassificerar ett föremål som skadligt förenar det folket och prioriteringar kan komma att ändras. Det finns mycket onda ting som hotar samhället och att bekymra sig över alla fungerar inte då kapaciteten inte räcker till. Detta leder till att det sammanslutna samhället har ett fåtal huvudfiender åt gången. En av dessa har de senaste decennierna varit narkotikan. När ett val, frivilligt eller inte, är gjort sker en mängd mobiliseringsprocesser som formar samhällets moraliska orientering. Christie och Bruun menar att det finns en gräns för hur stora skiljaktigheterna kan vara åtskiljda innan ett samhälle upplever ett hot mot den sociala ordningen. Oavsett om samhällets åsikter eller handlingssätt kan upplevas som ett överreagerande eller inte, mot det aktuella problemet så måste det finnas en viss sanning för att en moralpanik ska uppstå. Det rådande kriget mot narkotikan hade inte fått den omfattning och intensitet som den har världen över om inte existerat några realistiska grunder för hur den bekämpas (Christie & Bruun, 1985).

I Sverige finns dock inte enbart straff. Den svenska narkotikapolitiken innefattar även olika vårdprogram. När det gäller hjälpanse insatser höjer Sandberg och Pedersen ett varnande finger. De välfärdsinsatser som sätts i verket får inte spä på den redan existerande känslan

viktimisering och offerskap. Det skall istället få individen att höja sitt egenvärde och känna tillhörighet. När de hjälpande insatserna endast erbjuder gåvor och ställer personen i ett recipient läge kan denne inte utvecklas och känna att den gjort något att vara stolt över själv (Sandberg & Pedersen, 2009). När det gäller narkotikavården i sin helhet, där alla droger inräknas, finns det aktionsplaner för att möta tunga missbruk i Sverige. Enligt LVM² skall annan lämplig vård utanför LVM-hemmet erbjudas och skall då ske i hänsyn till den planerade vården. Under åren 2005 - 2009 hade SiS (Statens institutionsstyrelse) och socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med missbrukaren skriva ett kontrakt där en vårdplan utformades. De kommuner som gick med på att pröva den eftervård missbrukaren skulle få, fick rabatter ekonomiskt för den vårdtid som missbrukaren prövade. Den nya formen av vård (Ett kontrakt för livet) skedde i öppnare former och gav individen större frihet. Syftet var att skapa långsiktiga vårdinsatser och skapa samt stärka missbrukarvården. Det planerades en eftervård efter LVM-placering där individen fortsatte till behandlingshem, familjehem eller andra vårdande institutioner. Resultatet visade sig vara överraskande positivt då 80 procent som skrivit på kontraktet deltog i vården och det beräknades att 26 procent fler tunga missbrukare fick möjlighet att erbjudas vård. Det blev även en framgång i hur individerna uppfattade sin livssituation efter vårdtiden. Sju av tio deltagare ansåg att deras liv förändrats till det bättre och fyra av tio ansåg att de fått en klart förbättrad drogsituation. Tidigare studier har visat att i de fall när individer tvångsvårdats för narkotikamissbruk så har fyra av tio varit drogfria eller haft en betydligt bättre drogsituation. Genom det nya programmet så var denna siffra istället sju av tio (Statens institutionsstyrelse, 2008).

Även om detta försöksprojekt inte direkt berör cannabisbruk utan snarare missbrukare av tyngre droger så som heroin så pekar det tämligen ensidigt åt ett håll. Kommunerna som har deltagit i det temporära vårdprogrammet har varit mycket nöjda. Det tyder på att ett system som främst projekterar långsiktiga mål där vård ligger i fokus har en större slagkraft mot grova narkotikamissbruk. Nedanstående citat illustrerar hur viktig del av behandlingsprocessen den sociala återintegreringen är oavsett omfattningen av missbruk.

”The older dealers often struggled with their drug habits, were socialized for years into criminal networks and knew little of the world outside. They found few resources of respect outside the drug culture. Their

² Lag (1988:870) om vård av missbrukare

marginalisation had developed over years and had become embodied in a way that made it hard to change. To socialise this group back in to mainstream society is a hard task. We must deal with their deep involvement in crime and their drug problems, as well as their lack of social networks and cultural capital suited for the ordinary job market.” – (Sandberg & Pedersen, 2009, s. 165)

Ett kontrakt för livet har därmed öppnat en väg för de som känner sig marginaliserade och tvångsvårdats på LVM-inrättningar. Att erbjuda en långsiktig plan där bland annat ordnat boende ingår ger individen en känsla av tillhörande och att staten känner förtroende för att personen skall lyckas rehabiliteras. Vad som skall poängteras är att detta var ett projekt och inte en samlad organisering mot ett tydligt mål. Då SiS rapporterar att projektet varit lyckat kan en förhoppning att fortsatt utveckling och forskning i ämnet kan fortsätta.

9. Cannabisbruk i befolkning

Antal människor i ett land som brukar en drog kan ge tydliga antydningar till hur effektiv drogpolitiken är. I detta avsnitt presenteras cannabisbruket i Sverige och Portugal för att åskådliggöra drogsituationen för respektive land. Det har till viss del varit en utmaning att göra en komparativ studie då de båda länderna har olika praxis i att utföra populationsundersökningar och presentera statistik.

9.1 Portugal

För Portugal finns endast populationsundersökningar i syfte att klarlägga hur antalet droganvändare såg ut från år 2001. Därmed finns ingen statistik att jämföra med innan 2001 avkriminaliseringsreform implementerades. Att då använda sig utav statistik från denna tidpunkt kan anses diskutabelt då det kan ge data som influerats av den annalkande samhällsförändringen. Droganvändandet kan till följd påverkas av en stundande reform som anses mer liberal. Då den officiella statistiken från Portugal utgår från 2001 ligger förhoppningen att en sådan stor förändring i prevalensen³ av brukande av cannabis ej har förändrats så drastiskt att en betydande minskning eller ökning skett. Eftersom det endast har utförts två populationsundersökningar (2001, 2007) kan 2001 års undersökning ej fastslås spegla hur cannabisbrukandet för hela populationen såg ut innan reformen.

³ Begreppet prevalens används ofta i sjukdomsrelaterade sammanhang och den andel av populationen som har sjukdom. Med livstidsprevalens i detta fall menas den andel av befolkningen som någon gång under sitt liv använt cannabis.

År 2001 hade Portugal en livstidsprevalens för antalet människor som använt cannabis på 7,6 procent för de mellan 15-64 år. Samma år var prevalensen för brukande av cannabis de närmsta 12 månaderna för samma åldersgrupp 3,3 procent. För användande de senaste 30 dagarna låg prevalensen på 2,4 procent (EMCDDA, 2002, s. 13). För att se hur utvecklingen för cannabisanvändare sett ut kan man jämföra dessa siffror från 2001 med prevalenssiffror från 2007. För samma åldersgrupp år 2007 så låg livstidsprevalensen för de som minst en gång i sitt liv testat cannabis på 11,7 procent. De som brukat cannabis de senaste tolv månaderna var 3,6 procent och de som brukat cannabis inom 30 dagar vid var 2,4 procent (EMCDDA, 2013b, s. 5).

Därmed kan slutsatsen dras att livstidsprevalensen för de som minst en gång i sitt liv testat cannabis har ökat med 4,1 procent. För de som brukat cannabis de senaste tolv månaderna har prevalensen ökat med 0,3 procent. Antalet personer som brukat de senaste 30 dagarna är ligger oförändrat. Vid en avkriminalisering av cannabis kan det tidigare illegala avvikande beteendet förlora sin tidigare negativa prägel och därmed anses vara mindre avvikande, vilket skulle kunna medföra att fler använder cannabis. Enligt Becker kan dock den relativt lilla förändringen i prevalensen som kan betraktas bero på en förlust av identitet hos cannabisbrukare. Becker menar att när symbolen för utanförskapet och den avvikande grupp individen tillhör tappar sin ”glans” och därmed inte längre anses avvikande så försvinner även dragningskraften hos cannabis. Den avvikande identitet individen byggt upp kring exempelvis cannabis smutsas ner genom att identiteten blir mer accepterad i samhället. Ett beteende som tidigare ansetts avvikande kan därmed minska i omfattning om omgivningen godkänner symbolen och sanktioner uteblir (Becker, 2006).

ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) är den enda institutionen som genomförde populationsundersökningar i relation till droger i Portugal innan 2001. Då denna institution endast undersöker studenter mellan 16-18 år kan man ej se genomgående drogtrender för samhällets samlade population. I skolenkäter år 1995 och 2003 visar ESPADs data att en ökning för livstidsprevalens av cannabisbruk har ökat från 7 procent till 15,1 procent. Då detta kan te sig som en stor ökning så finns en nödvändighet att fråga sig varför siffrorna ser ut som de gör. Om det blir mer socialt accepterat att bruka cannabis efter 2001 kan detta spegla sig i att studenternas villighet att erkänna bruk av cannabis ökar. Därför kan faktorer som social önskvärdhet spela en betydande roll i vad för data som produceras

(ESPAD Report 1995). Även trender för hela EU (20 länder) kan beskriva hur utvecklingen ser ut i Portugal. För studenter i hela EU ökade mellan 1995 – 2003 livstidsprevalensen från 12 – 20 procent. Därmed skedde inte någon enskilt för Portugal ökning jämfört med övriga länder i Europa.

9.2 Sverige

Den svenska restriktiva modellen har lyckats att stävja cannabissmissbruket om man ser till antalet användare i relation till andra EU länder. I Sverige har andelen svenska ungdomar i åldern 15-16 år som vid något tillfälle använt sig av cannabis legat mellan 6-8 procent åren 1995-2003, samtidigt som det Europeiska medelvärdet var 16.5 procent. Det går därför inte att urskilja någon nämnvärd förändring i antalet användare inom denna ålderskategori oavsett polisiära insatser eller rättsliga reformer. Svenska ungdomar har näst lägst användande de senaste 30 dagarna i Europa (ESPAD Report, 2003). Den svenska befolkningens tolv månadersprevalens av cannabis är 2 procent vilket är lågt då det Europeiska snittet är 5,6 procent. Därmed har Sverige den sjätte lägsta livstidsprevalensen av alla Europeiska länder (United Nations, 2006). Den upplevda tillgängligheten av cannabis i Sverige är lägre än det Europeiska snittet (United Nations, 2007).

Av de missbrukare som söker vård så har det skett en dramatisk ökning bland yngre i (ålder 0-24). Mellan åren 1998-2010 har mängden ökat med 65 procent. Denna trend kan förklaras genom en ökande användningen av cannabis inom denna åldersgrupp samt ett utökat antagande om drogens eventuella skadeverkningar. De cannabisrelaterade sjukdomstillstånden har sedan 1998 ökat med mer än 100 procent (RNFP, 2012)

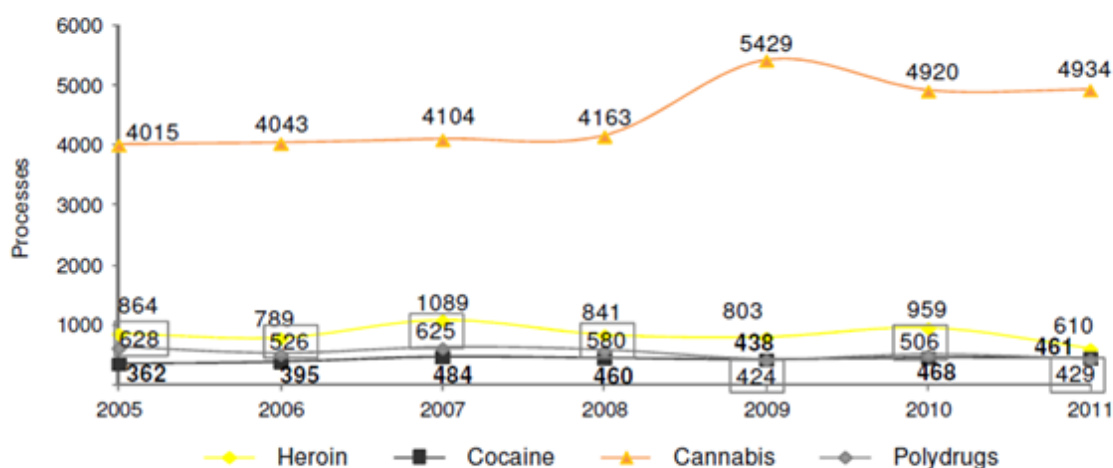
10. Cannabisdrogmarknad och cannabisrelaterad kriminalitet

På samma sätt som cannabisbruk i ett land kan ge en fingervisning om hur effektiv en drogpolitik är, skall följande element gällande drogmarknad och den drogrelaterade kriminaliteten ses som en del av den helhetsbild hos de båda länderna som vi försöker presentera. Sverige har koncentrerat sig på att agera mot drogbrukare medan Portugal avsatt sina resurser mot de som säljer och smugglar narkotika. I detta avsnitt presenteras likheter och skillnader i inriktning och tillvägagångssätt och vad dessa resulterar i.

10.1 Portugal

Att beskriva den portugisiska drogrelaterade kriminaliteten är en viktig del för att få en bild hur en avkriminalisering av droger kan påverka samhälle och individer.

År 2011 resulterade de processer som startats till att 81 procent inte ansågs allvarliga nog att leda till att individen straffades. Detta innebär att en slags motsvarighet till den svenska villkorliga domen utdelats. Då gäller att individerna istället får böter eller ingår i vårdprogram. I 15 procent av processerna ansågs brotten däremot så pass grova att straff utdelades. Straffen kan exempelvis innebära att personen skall infinna sig periodvis på en viss plats under en längre tid. I de resterande 4 procent ansågs det ej kunna styrkas att brott begåtts varav personerna gått fria. Av de processer som ledde till en villkorlig dom ansågs 65 procent inte vara drogberoende. I 15 procent av fallen ansågs de vara detta och godkände att gå med i vårdprogram (IDT, I.P., 2012, s. 102).

Figur 1. Typ av drog involverad i administrativa förseelser per år. Källa: IDT, I.P (2012)

Cannabis är den drog som är överrepresenterad i administrativa förseelser, och visar att en ökning har skett mellan 2005 och 2011⁴ (Ibid, s. 104). Processer som lett till att domstolsväsendet involveras gäller i de flesta fall olaga handel med narkotika. Andelen fällda

⁴ År 2005 var siffran 4015, år 2011 var den 4934.

individer där endast en drog var inblandad, gällande både bruk samt olaga handel var år 2011, 71 procent. Cannabis stod för 43 procent, följt av kokain med 16 procent och därefter heroin på 11 procent. Hasch som drog i relation till fällande domar är därmed överrepresenterad (Ibid, s.109). Enligt IDT, I.P. (IDT, I.P, 2012, s. 110) stod andelen personer fällda för olaglig handel med cannabis för 33,2 procent, följt av kokain på 19,4 procent och därefter heroin med en andel av 12,8 procent. Antalet fällda personer där fler än en drog var inblandad var 34 procent. De senaste nio åren har cannabis varit den drog som fällt flest personer (Ibid, s. 111).

På samma sätt visar statistik att de som avtjänar fängelsestraff i mer än hälften av fallen⁵ brukat cannabis. Detta är 10 procent mer än de näst mest använda drogerna, heroin samt kokain⁶ (Ibid, s. 116).

År 2001 och 2007 genomförde INPP (Inquérito Nacional ao Consumo de Substâncias Psicoactivas na População Portuguesa) två stora enkätundersökningar i Portugal. År 2007 besvarades enkätundersökningen av 15 000 personer mellan 15-64. Det visade sig att deltagarna uppfattade möjligheten att anskaffa droger inom 24 timmar har ökat mellan 2001 och 2007 (IDT, I.P, 2012, s. 23-26).

Portugal är på grund av sitt geografiska läge ett av de länder i Europa där det smugglas in mest hasch för distribution i både det egna landet och för frakt vidare till resten av Europa. Marijuana smugglas inte i några betydligare mängder. Den största delen av den hasch som smugglas in sker från det stora produktionslandet Marocko. Marocko stod 2004 för 28 procent av den totala produktionen av hasch i världen. I Väst – och Centraleuropa beräknades år 2004 att 80 procent av den hasch som beslagtogs hade sitt ursprung i Marocko (United Nations, 2006). Denna siffra var år 1999 enligt Interpol hela 90 procent (citerad i United Nations, 2000, s. 59). Genom att Spanien (jämfört med Portugal) ligger bättre till geografiskt sett, sker den största delen av haschsmugglingen för ändamålet distribution till Europa genom det landet. Även Nederländerna är ett nav för haschdistribution. Förenta Nationernas drograpport (World Drug Report) visar att Spanien, Portugal och Marocko menas ligga på samma smugglingsrutt. Det kan därmed antas att en inte helt obetydlig del av den hasch som förs in till Europas marknad går genom Portugal. Däremot skall påpekas att av de globala beslagen

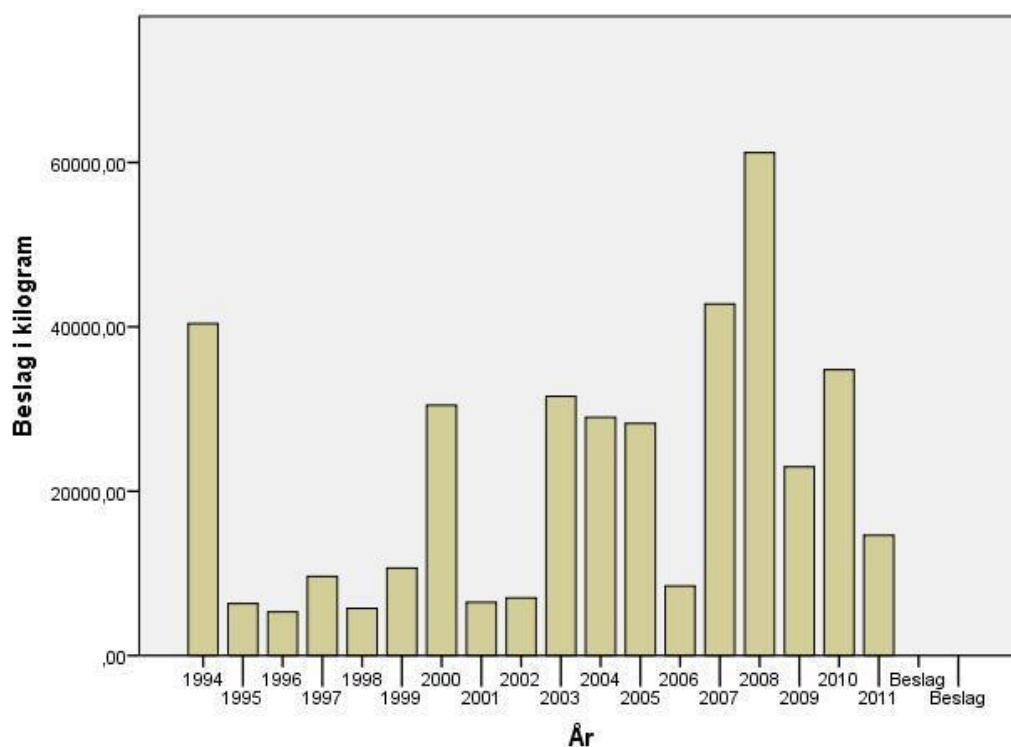
⁵ 56,5 procent år 2001, 55,2 procent år 2007.

⁶ År 2001 var heroin den näst största drogen med 46,9 procent, år 2007 var det kokain med 40,2 procent.

av hasch skedde 54 procent i Spanien⁷ medan Portugal endast stod för 2 procent. Portugal låg emellertid år 2004 på nionde plats gällande haschbeslag i världen, nästan dubbelt så många som Nederländerna (Ibid).

Det mesta av den hasch som smugglas in i Europa sker genom europeiska kriminella nätverk. Detta står i kontrast till andra droger som till största del smugglas in av icke- Europeiska kriminella grupper. Det kan därmed anses ligga i landets intresse att ta itu med smuggling av hasch för att tackla den inhemska organiserade kriminaliteten (United Nations, 2000).

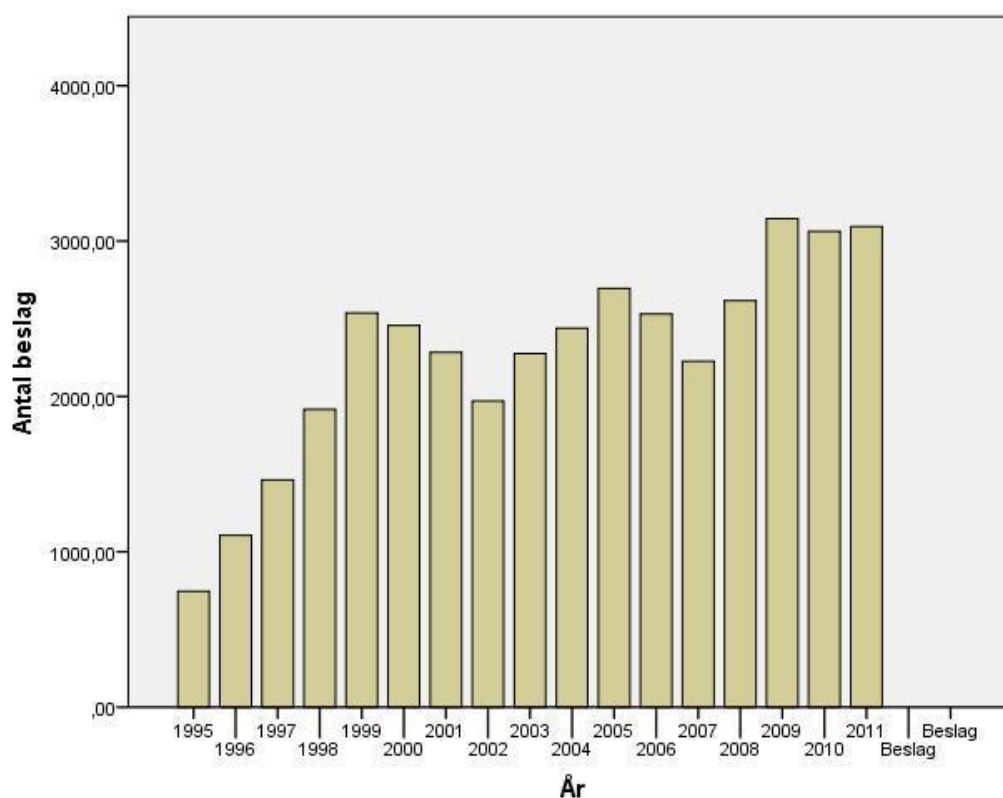
I en sammanställning (se figur 2) demonstreras antal kilogram hasch som beslagtogs per år. Diagrammet visar att det sen 2003 har skett en ökning i den mängd kilogram av de beslag som gjorts. Perioden 1994 till 2000 beslagtogs 108 522 kg hasch. Medelvärdet var av detta var 15 503 kg per år. Mellan 2002 och 2011 beslagtogs i Portugal 280 645 kg hasch. Medelvärdet av dessa beslag var 28 064 kg.

Figur 2. Antal kilogram beslagtagnen cannabis samt år. Källa: EMCDDA, 2013c

⁷ Andelen var år 1997/98, 41 procent.

År 2011 bestod nästan alla beslagen av hasch och cannabis (99 procent) av stora mängder, det vill säga minst 1000 gram per beslag. Detta tyder på att polisen inte jagar vanliga drogbrukare, som i de flesta fall har innehar mindre mängder. Snarare koncentrerar sig polisen på organiserad försäljning, smuggling och produktion (IDT, I.P. 2012, s. 124). Den ökade mängden beslag samt den större kvantiteten tydde enligt Instituto Português da Droga e da Toxicodpendência, I.P (IPDT, I.P.) år 2002 på att det nya lagliga ramverket för polisens utredningar har varit lyckat (IPDT, 2002, s. 25). Detta reflekteras i statistik från Portugal, där antalet beslag av hasch under 1990-talet och 2000-talet har ökat. Lagreformerna under senare delen av 1990-talet som utmynnade i 2001 reform har därmed enligt IPDT haft en betydande effekt på både antal beslag och kvantitet vid beslagen.

Figur 3. Antal beslag av cannabis samt år. Källa: EMCDDA, 2013d

10.2 Sverige

I Sverige är 90 procent av den beslagtagna narkotikan importerad från länder inom Europas gränser varav cannabis är den mest förekommande. De flesta beslag sker i södra Sverige, särskilt i Malmöområdet på grund av stadens geografiska läge (Tullverket, 2013). I Sverige är både den upplevda och den faktiska tillgängligheten av cannabis stadigt stigande. Att tillgängligheten av hasch har ökat kan man se då mängden beslag och domar stiger, samtidigt som priset är svagt nedåtgående. Priset för marijuana har ökat de senaste åren, trots att tillgängligheten anses vara större (Guttormsson, 2012). Detta skulle kunna tyda på att efterfrågan är större eller att kvaliteten på drogen har förbättrats vilket påverkar priset.

Den svenska odlingen av cannabis har blivit allt mer förekommande och är inte längre koncentrerat till den södra delen av landet. Även om kultiveringen av cannabis har blivit ett utbredd fenomen i Sverige är landet inte självförsörjande ännu (Guttormsson, 2012). De större odlingarna är ofta en del av de organiserade kriminella nätverkens aktiviteter (Reitox National Focal Point, 2012).

Att kriminella nätverk håller sig väl uppdaterade kring rådande lagstiftning och anpassar sig därefter är ett välkänt fenomen. Detta har blivit särskilt tydligt i länder som har en lagstiftning kring bruket av cannabis då uppkomsten av snarlika preparat har infunnit sig på marknaden. Ett exempel på detta är internetdrogen Spice som är en drog som utgörs av syntetiska cannabinoider. Preparatet är särskilt populärt i yngre och mindre erfarna missbrukargrupper. Att preparatet på en kort tid har tagit en stor plats på den svenska marknaden beror på att det är ett lagligt substitut till cannabis (Tullverket, 2013). Spice är därför en drog vars uppkomst och användning beror på nuvarande regelverk. Preparatets effekter påminner och liknar till stor del cannabis men de fysiska riskerna är avsevärt större då de varierar i effekt och innehåll (The Psychonaut Web Mapping Project, 2009). Genom att framställa och ständigt utveckla nya syntetiska cannabinoider kan man undgå lagbrott. Tullverket har sedan drogens intåg på marknaden fått möjligheten till att beslagta och förstöra substanser som kan användas i missbrukssyfte genom att proposition 2010/11:4 antogs. Det skall ses som ett försök att komma ifatt en eftersläpande lagstiftning

Att antalet narkotikabrott har ökat i Sverige betyder inte nödvändigtvis att fler missbrukar. Brå menar istället att detta till stor del beror på att polisen ständigt utökar sina resurser mot denna typ av kriminalitet. De allt växande resurser som rättsväsendets myndigheter lägger på

att upptäcka, utreda och lagföra narkotikabrott går främst mot de ringa brotten som eget bruk. Antalet anmälningar rörande eget bruk har ökat med 274 procent mellan åren 2000-2012 (Brå, 2013). Brås antagen överensstämmer med de antal timmar som polisen redovisar rörande narkotikabrott då de över åren har ökat kontinuerligt. Brå menar att polisens nuvarande metoder för narkotikabekämpning har begränsade effekter på missbrukets utveckling (Brå, 2003:7)

Att se till anmälningsstatistiken rörande narkotikabrott kan även vara missvisande då tidigare kända missbrukare är överrepresenterade då de relativt lätta mål (ibid). Detta fenomen existerar inte enbart i Sverige utan även i andra länder. Mängden tunga missbrukarna i Sverige uppskattas till 26 000-30 000 (Brå, 2012). Sverige har i relation till andra Europeiska länder en väldigt hög narkotikadödlighet med ett snitt på 410 dödsfall per år ifrån år 2000-2010 (Brå, 2013, s. 7). Att bedöma vad som är ett narkotikarelaterat dödsfall är svårt då metoden och avgränsningen för klassificeringen skiljer sig mellan länder. Detta kan innebära att Sverige i relation till andra länder inte är såpass överrepresenterat som statistiken visar (EMCDDA, 2009).

Mängden lagföringar för narkotikabrott som resulterade i bötesstraff, antingen genom domslut eller strafföreläggande var 54 procent år 2009. Under samma år stod åtalsunderlåtelse för 28 procent och fängelsestraff 10 procent av lagföringarna, vilket är en ökning med 11 procent respektive minskning med 4 procent sedan år 2000 (Brå, 2010). Vid en längre tillbakablick i tiden så sker det 700 procent fler narkotikabrott idag än vad det gjorde 1975. Detta beror främst på den lagförändring som 1988 kriminaliserade det egna bruket samt att fängelsestraff infördes på straffskalan vilket resulterade i att polisen fick använda tvångsmedel vid misstanke om narkotikabrott (ibid).

11. Avslutande diskussion

Inget samhälle fungerar utan social kontroll. Samtidigt kan samhällen utöva en alltför för stark kontroll, där oönskat beteende får i proportion en för stark reaktion. Kontrollnivån är en balansakt där kostnader för kontroll och målsättningar för aktiviteterna vägs in.

Sverige har inte lyckats uppnå en optimal kontrollnivå då det utsatta målet är ett narkotikafritt samhälle. Narkotikan finns i Sverige och det finns inte mycket som tyder på att den är på väg

att försvinna. Sveriges omkostnader har varit höga både ekonomiskt och socialt, med enorma resurser som går åt rättsväsende och trots detta höga dödstal bland missbrukare. Att jaga brukaren innebär att personer som annars möjligtvis lever laglydiga liv blir klassificerade som kriminella vilket försvagar deras sociala band och även förtroende för myndigheter. Frågan man kan ställa sig är, har Sverige ändå lyckats med sin restriktiva politik då användandet faktiskt är lägre än de flesta andra länder?

Sverige har generellt sett ett lägre antal cannabis- och narkotikaanvändare både i den yngre och den äldre populationen i jämförelse med resten av Europa. Portugal har också en relativt låg cannabisprevalens jämfört med resten av Europa, den är däremot högre än Sveriges. Båda länderna förespråkar två poler av totalt differentierad drogpolitik men lyckas båda att hålla nere bruket bland populationen. På den punkten är därmed båda strategierna lyckade.

En stor del av Portugals strategi riktar sig mot de som missbrukar tyngre droger. Det var de alarmerande uppgifterna om ökad dödlighet hos tunga missbrukare som fick den narkotikapolitiska debatten i Portugal att ta fart. Portugal bestämde sig i den narkotikapolitiska reformen att inkludera alla droger, däribland cannabis, i den mer humanare policyn. Portugals drogpolitik har därmed öppnat för en mer liberal syn på narkotika, vilket lett till att befolkningen anser att tillgängligheten av droger ökat. Portugal anser sig ha lyckats med sin narkotikareform då de anser att drogmissbruk är en sjukdom vilket förbättrat landets behandlingsmöjligheter och dess framgångar att återanpassa avvikande individer. Att fokusera på försäljningen och smugglingen av narkotika istället för brukaren har givit de missanpassade en större möjlighet till återintegrering samtidigt som de yrkeskriminella bekämpas med mer resurser.

När Portugal väljer att vårda cannabisbrukare istället för att utöva sanktioner förminskas den potentiella marginalisering som en sanktion kan medföra. Den avvärjda marginaliseringen kan enligt Becker förhindra att personen inleder en avvikande karriär genom att bli stämplad som missbrukare. Faran ligger i att personen identifierar sig med att vara knarkare, varav porten till tyngre droger öppnas.

Sverige utövar till skillnad från Portugal straff mot personlig konsumtion av droger. Denna inriktning skapar enligt Sandberg och Pedersen en alienation mot samhället från människor som redan innan straff kände ett starkt utanförskap. Becker menar att när en person döms för

sitt narkotikabruk kan det leda till att en avvikande karriär inleds. En arbetsgivare vill inte ha en narkotikabrukande person på sin arbetsplats. Detta beror på att hos narkotikabrukande individer är smittoeffekten stor, dock inte patologiskt sett. Detta då en individ får en mängd andra attribut tilldelade sig om det framgår att denne brukar cannabis eller andra droger. En narkotikadom kan påverka även om det sker utanför arbetsplatsen och inte har påverkat arbetsförmågan eller resultat. Det kan även försvåra framtida arbete då domen finns tillgängligt i belastningsregistret. Sanktioner kan därmed leda till att individen utestängs från arbetslivet och en avvikande karriär blir påtvingad individen, vilket kan resultera i ett fortsatt kriminellt beteende eller framtida välfärdsinsatser. Becker menar att om en individ tidigare känt sig marginaliserad kan mycket lite få personen att kapitulera för de vanliga impulser som människor har, men i vanliga fall inte agerar efter. Det finns inte längre något som håller tillbaka personen från att helhjärtat inrikta sig mot ett avvikande beteende. Kortfattat kan det förklaras vid en snöbollseffekt som initieras långt innan bruket av cannabis avslöjas. Den snöboll som tidigare rullat långsamt och samlat kraft, får plötsligt en skjuts vid avslöjandet och börjar rulla allt snabbare och mer okontrollerat. Statens uppgift i denna situation är att få denna rullning att upphöra.

Den svenska drogpolitiken baseras på en rädsla hos den breda publiken som eldas på av politiker där ändamålet helgar medlen. Ett tunnelseende har under årens lopp utvecklats då man inte tagit till sig nya kunskaper samtidigt som man bortser från forskning som pekar åt att den policy som drivs inte är effektiv nog. Man vågar eller vill inte ta steget mot förändring och det hårda debattklimatet försvårar processen då en liberalt förd argumentation kan leda till att man stämplas som "knarkälskare". Portugals motivering till den drogstrategi som valts präglas i större grad av forskning som i sakligare ton presenterade fakta på ett sätt där man avdemoniserade droganvändaren. Detta leder till att både de som brukar cannabis och den övriga befolkningen får ett större förtroende för de beslut som tas av stat och relaterad maktapparat. Att känna förtroende för och inte riskera stämpling av staten är vitalt för de som behöver vårdande insatser. Vågar inte en narkotikabrukare be om vård riskerar de som brukar cannabis att gå än djupare i ett drogberoende där även andra, tyngre droger florerar.

Att båda länder vi undersökt, Portugal och Sverige, har problem med narkotika är ett faktum, även om det är på olika nivåer och områden. Att kunna uppfinna och applicera den optimala kontrollmetoden för ett lands narkotikapolitik kommer troligen inte ske inom en snar framtid.

Båda ländernas strategier har sina fördelar, och det är viktigt att hålla ett öppet sinne och ta lärdomar av varandra. Att hålla sig saklig och objektiv utan att blanda in allt för infekterande moraliska aspekter skulle vara nyttigt för den narkotikapolitiska debatten.

Vi har som avslutning valt att citera Sandberg och Pedersens ord:

”Droger är inte slavbindande, men kan upplevas så och därmed bli så för vissa. Droger behöver inte leda till förbrytelser, men kan göra det. Alla är inte lika farliga, men en del är ganska farliga. Det går inga breda stigar. Och det är rakt inte så att alla har lika lätt för att drabbas. En del, som oftast på förhand är skadskjutna, drabbas mycket hårt. Knarkvrak och knarkdöd är en realitet och kan inte bortförklaras, men en realitet med andra grundläggande orsaker än dem som framställs i krigspropagandan.” (Sandberg & Pedersen, 2009, s. 106)

12. Referenser

- Becker, H. S., (1953). *Becoming a marijuana user*. *American journal of sociology*, vol. 59, 235-242. Hämtad 2014-05-07, från <http://www.jstor.org/stable/2771989>
- Becker, H. S., (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: The free press.
- Brottsförebyggande rådet.(2000). *Kriminaliseringen av narkotikabruk - En utvärdering av rättsväsendets insatser*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet. (2008). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007- Kapitel: Narkotikabrott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet. (2010). *Narkotikastatistik 2009*. Rapport 2010:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet. (2012). *Brottsutvecklingen i Sverige 2008–2011*. Rapport 2012:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet. (2013). *Brottsutvecklingen för vissa egendomsbrott, rattfylleri och narkotikabrott*. Brottsförebyggande rådet: Information och förlag.
- Chatwin, C. (2003). *Drug policy developments within the European Union - the destabilizing effects of Dutch and Swedish drug policies*. *The British Journal of Criminology*, 42(3): 567-582).
- Courtwright, D. T. (2005). *Drogernas Historia*. Lund: Historiska Media.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Den portugisiska regeringen (1999). *The National Strategy for the Fight against Drugs*. Lissabon: Portugisiska regeringen.
- Dir. 2013:62. *En översyn av narkotikabrotten och narkotikasmugglingsbrotten*. Stockholm: Justitiedepartementet
- EMCDDA. (2002). *National report 2002: Portugal*. Lissabon: EMCDDA.

EMCDDA. (2009). *Drug-related deaths and mortality key epidemiological indicator*. Hämtad 2014-05-09, från <http://www.emcdda.europa.eu/activities/drd>

EMCDDA. (2012a). *Prevalence of daily cannabis use in the European Union and in Norway*. Hämtad 2014-05-12, från <http://www.emcdda.europa.eu/publications/thematic-papers/daily-cannabis-use>

EMCDDA. (2013a). *Table DLO-6. Cannabis-related offences, 2003-11*. Hämtad 2014-05-09, från <http://www.emcdda.europa.eu/stats13#DLO:displayTables>

EMCDDA. (2013b). *National report 2012: Portugal*. Lissabon: EMCDDA

EMCDDA. (2013c). *Table SZR-2. Quantities (kg) of cannabis resin seized, 1995–2011*. Hämtad 2014-04-26, från <http://www.emcdda.europa.eu/stats13#display:/stats13/szrtab2>

EMCDDA. (2013d). *Table SZR-1. Number of cannabis resin seizures, 1995–2011*. Hämtad 2014-04-26, från <http://www.emcdda.europa.eu/stats13#display:/stats13/szrtab1>

EMCDDA. U.å. *Country Legal Profiles*. Hämtad 2014-04-15, från <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5174EN.html?pluginMethod=eldd.countryprofiles&country=PT>

Guttormsson, U. (2012). *Narkotikatillgängligheten I Sverige 1988-2011. (CAN-rapport, 132)*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice*. USA: New York: Routledge.

Hibell, B., Andersson, B., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Morgan, M., Narusk, A. (1997). *The 1995 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries*. Stockholm: Modin Tryck AB

Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2011). *The 2011 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm: Modintryckoffset AB.

IDT, I.P. (2012). *2012 national report (2011 data) to the EMCDDA – “Portugal” new Developments, Trends and in-depth information on selected issues*. Portugal, Lissabon: Reitox National Focal Point

IPDT. (2002). *Annual report on the drug phenomena - Portugal 2002*. Lissabon, IPDT

Moreira, M., Hughes, B., Costa Storti, C., & Zobel, F. (2011). *EMCDDA Drug Policy Profiles - Portugal*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Prop. 1987/88:71. *Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64)*.

Psychonaut Web Mapping Research Group (2009). *Spice report*. London: Institute of Psychiatry: King's College London.

Reitox National Focal Point. (2012). *National report 2012: Sweden*. Lissabon: EMCDDA

Perklev, A. (2012). *Straffmätning i narkotikamål - rättsläget i September 2012*. Hämtad 2014-05-10, från

<http://www.aklagare.se/PageFiles/7912/Kommentar%20straffm%C3%A4tning%20narkotika.pdf>

SOU 2011:35. *Bättre insatser vid missbruk och beroende. Slutbetänkande av missbruksutredningen*. Stockholm: Fritzes

Statens institutionsstyrelse. (2008). *Ett kontrakt för livet - Utvärdering av en särskild satsning på missbrukarvården*. Stockholm: Edita.

Stenberg, E. (2013, 30 Maj). Ask vill skärpa straff för narkotikabrott. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2014-05-09, från <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ask-vill-skarpa-straff-for-narkotikabrott/>

Tham, Henrik. (2003). *Forskare om narkotikapolitiken*. 2003:1. Stockholm: Stockholms universitet.

The Psychonaut Web Mapping Project. (2009). *Spice drugs: Cannabinoids as a new designer drugs*. London: King's College London.

Tullverket. (2013). *Drogsituationen: Lägesbild i Sverige 2010-2012*. Stockholm: Tullverket.

United Nations. (2000). *World Drug Report 2000*. New York: Oxford University Press.

United Nations. (2006). *2006 World Drug Report: Volume 1: Analysis*. Wien: United Nations Publications

United Nations. (2007). *Sweden's successful drug policy: A review of the evidence*. Wien: United Nations Publication

United Nations. (2010). *Global illicit drug trends 2003*. Wien: United Nations Publication

United Nations. (2012). *World Drug Report 2012*. Wien: United Nations Publication

United Nations. (2004). *World Drug Report 2004: Volume 2: Analysis*. Wien: United Nations Publication

UNODC. (2013). *Statistics*. Hämtad 2013 -04 -25, från <https://stats.unodc.org/#state:3>